

The Concept and Basics of the Rule of Piercing the Corporate Veil and its Consequences in the Laws of England and Iran

Mohammad Rajabali Damavandi¹, Pezhman Piroozi^{*2}, Shokouh Namdar³,
Mahshid Sadat Tabai⁴

1. Ph.D. Student in Private Law, Faculty of Law, Quds City Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: md_hn_2005@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Quds City Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*. **Corresponding Author:** p.piruzi@qodsiau.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Taft Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: namdarsh@yahoo.com

4. Assistant Professor, Department of Private Law, Faculty of Law, Electronic Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: m_tabaie@iauec.ac.ir

ABSTRACT

In the law of commercial companies, the rule that a commercial company has a separate legal personality is a fundamental rule. The separation of the legal personality of the company from the partners and the limited liability of the partners towards the company's debt has caused the companies that are subject to the limited liability system of the partners to provide adequate cover for the high-risk and sometimes fraudulent activities of the partners. This issue endangers the property and assets of the company, but at the same time, the risk of such risks is externalized by the limited liability of the partners and imposed on the company's creditors. The rule of piercing the corporate veil is a guarantee of fair execution, which causes the removal of the veil of legal personality of the company and the cancellation of the rule of limited liability of controlling

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2021.300815.1747

Received:
3 August 2021

Accepted:
2 October 2021

Published:
10 December 2022

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

partners and their direct responsibility towards creditors. The main question raised in this research is whether the independence of legal personality and limited liability Are partners of commercial companies absolute or not? Several hypotheses have been proposed to answer the question. The first hypothesis is the absolute independence of the legal personality of the company from the partners, and as a result, the limited liability of the partners for the debts and obligations of the company. The second hypothesis is the relative independence of the company's personality from the partners, which in certain cases involves holding the partners responsible for the survival of the company. It is one of the exceptional cases on the rules of legal personality independence and limited liability, and it will be more consistent with this hypothesis.

Keywords: Piercing The Corporate Veil, Justice and Fairness, Fraud, Parent Company and Subsidiary.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "The Rule of Breaking the Hijab of Legal Personality in Iran and England", Islamic Azad University, Quds City Branch - Faculty of Law.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements: The authors would like to thank Dr. Pezhman Pirouzi for his cooperation in preparing and writing this research.

Author contributions:

Mohammad Rajabali Damavandi: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project administration.

Pezhman Pirouzi: Conceptualization, Methodology, Data Curation, Supervision.

Shokouh Namdar: Conceptualization, Methodology.

Mahshid Sadat Tabaei: Conceptualization , Methodology.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Rajabali Damavandi, Mohammad, Pezhman Piroozi, Shokouh Namdar & Mahshid Sadat Tabai. "The concept and basics of the rule of piercing the corporate veil and its consequences in the laws of England and Iran" *Journal of Legal Research* 21, no. 51 (December 10, 2022): 359-389.

E x t e n d e d   A b s t r a c t

In corporate law, the rule that a corporation has a separate legal personality is a fundamental rule. Separation of the legal personality of the company from the partners and the limited liability of the partners towards the debts of the company has caused the companies that are subject to the limited liability system of the partners to provide suitable coverage for high-risk and sometimes fraudulent activities of the partners. This puts the company's property and assets at risk, but at the same time the risk of such risks is due to the limited liability of external partners and is imposed on the company's creditors. The rule of piercing the corporate veil is a guarantee of fair implementation, which removes the veil of the legal personality of the company and abolishes the rule of limited liability of controlling partners and their direct responsibility to creditors. The main question in this study is whether the independence of legal personality and limited liability Are the partners of commercial companies absolute or not? Several hypotheses have been proposed to answer the question. The first hypothesis is the absolute independence of the legal personality of the company from the partners and consequently the limited liability of the partners for the debts and obligations of the company. The second hypothesis is the relative independence of the company's personality from the partners, which in certain cases is responsible for holding the partners assuming the survival of the company. There is a lot of discussion about the legal personality of Iranian commercial companies and its effects, including the rights and obligations arising from contracts that a legal entity enters into with third parties. Since according to Article 583 of the Commercial Code of Iran approved in 1311, all commercial companies have legal personality and according to Articles 588 and 589 of the Commercial Code, a legal person like a natural person has all the rights and obligations recognized by law as well as decisions of legal entities by Officials who have the authority to make decisions according to the law or the statute, so in general it should be said that in Iranian law there is the principle of absolute independence of legal personality and therefore piercing into this person and removing the veil of legal personality requires strong reason and reasoning. It is subject to the rules. On the other hand, we are faced with the rights of the Commonwealth countries, including the United Kingdom, in which, despite recent legislation, the judiciary is still at the forefront. In this legal system, what is most important to the judiciary is the issues of justice and fairness in judicial decisions. Regarding the present discussion, the opinions of the majority of judges of the Supreme Court of the United Kingdom, like previous procedures, are based on the principle of independence of legal

personality and limited liability of shareholders and partners of the trading company. And the circumstances of each case, the appropriate verdict is issued. Therefore, for example, sometimes in two similar cases from two courts of the common law, there are two different opinions resulting from the interpretations of the judges of the court. Therefore, its conditions should be considered in each case. The two rules of legal personality independence and limited liability are among the well-known rules in the field of corporate law and have penetrated the legislation and judicial practice of countries to such an extent that they are an integral part of corporate law. Has been considered. In Iranian law, the basic rule is the absolute independence of the company's legal personality from the partners, which arises from Articles 583 and 588 of the Commercial Code. Legal personality is accepted. In English law, which originated from the ancient Commonwealth system, this view has been endorsed by the judiciary for many years. However, in recent years, this procedure has been somewhat modified towards the rule of piercing the corporate veil. Among the principles of this rule are: the basis of fraud and hypocrisy - the instrumental use of the company structure - the basis of representation and the basis of group unity of companies, which is often in the scope of multinational companies and holdings. Has found. Among these areas we can mention labor relations - damages caused by production defects - environmental damages - citizenship and sanctions. In general, the basic rule in most legislative systems is respect for the separation of the legal personality of the company from its partners and shareholders, which has many social and economic benefits. However, as a legal rule, wherever this rule is abused or manifested against justice and fairness, it is necessary to deviate from this rule and the rule piercing the corporate veil without any fear.

پرو. نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مفهوم و مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی و پیامدهای آن در حقوق انگلستان و ایران

محمد رجبعلی دماوندی^۱، پژمان پیروزی*^۲، شکوه نامدار^۳، مهشید سادات طبائی^۴

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد شهر قدس، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: md_hn_2005@yahoo.com

۲. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد شهر قدس، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

*نویسنده مسؤل: Email: p.piruzi@qodsiau.ac.ir

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد تفت، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران.

Email: namdarsh@yahoo.com

۳. استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: m_tabaie@iauec.ac.ir

چکیده:

در حقوق شرکت‌های تجاری، این قاعده که یک شرکت تجاری دارای شخصیت حقوقی جداگانه‌ای می‌باشد یک قاعده بنیادی و اساسی است. جدایی شخصیت حقوقی شرکت از شرکا و مسؤولیت محدود شرکا در قبال دیون شرکت باعث گردیده است تا شرکت‌هایی که تابع نظام مسؤولیت محدود شرکا هستند، پوشش مناسبی برای فعالیت‌های پرخطر و بعضاً متقلبانه شرکا فراهم آورند. این مسأله موجب به خطر افتادن اموال و دارایی شرکت می‌گردد، اما در عین حال ریسک چنین خطراتی به واسطه مسؤولیت محدود شرکا بیرونی شده و به بستانکاران شرکت تحمیل می‌گردد. قاعده خرق حجاب یک ضمانت اجرای انصافی است که موجب کنار نهادن حجاب شخصیت حقوقی شرکت و لغو قاعده مسؤولیت محدود شرکای کنترل‌کننده و مسؤولیت مستقیم آنها در قبال بستانکاران می‌گردد. سؤال اصلی مطرح در این تحقیق این است که آیا استقلال شخصیت حقوقی و مسؤولیت محدود شرکای شرکت‌های تجاری مطلق است یا خیر؟ جهت

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند یا دسترسی آزاد هستند، مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوقی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2021.300815.1747

تاریخ دریافت:

۱۲ مرداد ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۱۰ مهر ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۱۹ آذر ۱۴۰۱

پاسخ به سؤال مطروح چند فرضیه مطرح شده است. اولین فرضیه استقلال مطلق شخصیت حقوقی شرکت از شرکا و در نتیجه مسؤولیت محدود شرکا در قبال دیون و تعهدات شرکت است. دومین فرضیه استقلال نسبی شخصیت شرکت از شرکا می‌باشد که در موارد خاصی مسؤول دانستن شرکا در فرض بقای شرکت متصور است. به نظر می‌رسد انتخاب دومین فرضیه یعنی استقلال نسبی با واقعیت‌های موجود در حقوق شرکت‌ها سازگارتر باشد و قاعده خرق حجاب که یکی از موارد استثنایی بر قواعد استقلال شخصیت حقوقی و مسؤولیت محدود است با این فرضیه متناسب‌تر خواهد بود.

کلیدواژه‌ها:

خرق حجاب شخصیت حقوقی، عدالت و انصاف، تقلب، شرکت مادر و تابعه.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی در ایران و انگلیس»، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس - دانشکده حقوق.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری و قدردانی:

بدین وسیله از استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر پژمان پیروزی به عنوان استاد راهنما بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

مشارکت نویسندگان:

محمد رجبعلی دماوندی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه. پژمان پیروزی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، نظارت بر داده‌ها، نظارت. شکوه نامدار: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی. مهشید سادات طبائی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

رجبعلی دماوندی، محمد، پژمان پیروزی، شکوه نامدار و مهشید سادات طبائی. «مفهوم و مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی و پیامدهای آن در حقوق انگلستان و ایران». مجله پژوهش‌های حقوقی، ۲۱، ش. ۵۱ (۱۹ آذر ۱۴۰۱): ۳۵۹-۳۸۹.

مقدمه

در خصوص شخصیت حقوقی شرکت‌های تجاری ایران و آثار آن از جمله حقوق و تعهدات ناشی از قراردادهایی که شخص حقوقی با اشخاص ثالث منعقد می‌نماید، بحث و گفت‌وگو بسیار است. از آنجایی که مطابق ماده ۵۸۳ قانون تجارت ایران مصوب ۱۳۱۱ کلیه شرکت‌های تجاری دارای شخصیت حقوقی می‌باشند و بر طبق مواد ۵۸۸ و ۵۸۹ قانون تجارت، شخص حقوقی مانند شخص طبیعی دارای کلیه حقوق و تکالیفی است که قانون برای اشخاص شناخته و همچنین تصمیمات شخص حقوقی توسط مقاماتی که به موجب قانون یا اساسنامه صلاحیت اتخاذ تصمیم دارند گرفته می‌شود، لذا در مجموع بایستی گفت که در حقوق ایران اصل استقلال مطلق شخصیت حقوقی وجود دارد و لذا رخنه در این شخص و کنار زدن پرده حجاب شخصیت حقوقی نیازمند دلیل قوی و استدلال منطبق با قوانین موضوعه است. از طرفی دیگر ما با حقوق کشورهای تابع نظام کامن لا از جمله انگلستان مواجه می‌باشیم که در آن علی‌رغم مصوبات اخیر قانونگذاری، کماکان رویه قضایی، پیشتر از در این زمینه می‌باشد.

در این نظام حقوقی، آنچه بیشتر از همه مدنظر رویه قضایی قرار دارد مباحث عدالت و انصاف در آرای قضایی است. در خصوص بحث حاضر نظرات اکثریت قضاات دادگاه عالی انگلستان مانند رویه‌های پیشین مبتنی بر اصل استقلال شخصیت حقوقی و مسئولیت محدود سهام‌داران و شرکای شرکت تجاری می‌باشد و در صورتی که این قواعد در حیطه حیل و تقلب صورت گیرد در آن صورت با لحاظ شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر هر قضیه، حکم مقتضی صادر می‌گردد. لذا به طور مثال گاهی در خصوص دو پرونده مشابه از دو دادگاه نظام کامن لا، دو رأی متفاوت ناشی از برداشت‌های قضاات دادگاه وجود دارد. لذا بایستی در خصوص هر پرونده شرایط آن را مدنظر قرار داد.

۱ - مفهوم و مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی^۱

قاعده استقلال شخصیت حقوقی و مسئولیت محدود یکی از قواعد مسلم و پذیرفته شده در حوزه شرکت‌های تجاری است. شرکت‌های تجاری پس از تشکیل به مثابه یک ماهیت مستقل از اعضای تشکیل دهنده خود تلقی می‌شوند که این امر آثار فراوانی من جمله استقلال در فعالیت‌ها و دارایی و ... دارد. قاعده استقلال شخصیت حقوقی به عنوان پوششی برای سهام‌داران و شرکا محسوب می‌شود که منجر به مصون ماندن آنها از تعاقب اقدامات شرکت می‌گردد. در کنار این قاعده، قاعده مسئولیت محدود

1. Piercing the corporate veil

وجود دارد که به معنای عدم مسؤولیت سهام‌داران و شرکا در قبال بدهی‌های شرکت پس از انحلال آن جز به مقدار آورده خود است. در واقع پس از انحلال شرکت، طلبکاران شرکت که مطالبات‌شان بلاوصول مانده است، نمی‌توانند به اموال شخصی سهام‌داران و شرکا مراجعه کنند چراکه اموال شخصی آنها وثیقه دیون و تعهدات شرکت نیست. اگرچه این قواعد به‌طور کلی در اکثر نظام‌های حقوقی مقبول افتاده است، لیکن تمسک صرف به این قواعد در مواردی زمینه تزییع حقوق طلبکاران شرکت را فراهم می‌آورد و چه بسا خسارات جبران‌ناپذیری به طلبکاران بدون تقصیر شرکت وارد می‌کند. توجه به این جوانب رفته رفته سبب شد که برخی از نظام‌های حقوقی معتقد بر این باشند که قاعده استقلال شخصیت حقوقی و مسؤولیت محدود، مقتضای ذات و لاینفک شرکت‌ها نبوده، بلکه می‌توان در مواردی آنها را نادیده گرفت. این اعتقاد و نظریه تحت عنوان قاعده خرق حجاب شرکت‌ها پدیدار گردید.^۲

۲- مفهوم قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی

فایده مهم قائل شدن شخصیت حقوقی مستقل برای شرکت، تفکیک حقوق و تعهدات (دارایی) شرکت از اموال و دارایی سهام‌داران است. این قاعده موجب می‌شود شرکت بتواند به کمک سازکار ساختاری که دارد، فعالیت‌ها و اقدامات تجاری لازم را با چابکی انجام دهد بدون اینکه در هر مورد نیازمند اقدام و موافقت سهام‌داران باشد. مهم‌ترین اثر حقوقی قاعده استقلال شخصیت حقوقی شرکت از سهام‌داران، آن است که شرکت از طرف خود و نه سهام‌داران اقدام می‌کند و مسؤولیت آن نیز بر عهده خود شرکت است و از این‌رو در صورت تخلفات قراردادی و غیرقراردادی شرکت، دارایی‌های شرکت و خود شرکت تجاری به عنوان شخص حقوقی مستقل از سهام‌داران مسؤول خواهد بود؛ به عبارت دیگر، اصل شخصی بودن مسؤولیت، مانع از تسری مسؤولیت شرکت به سهام‌داران شرکت یا (شرکت فرعی یا اصلی) می‌شود. اما در شرایط و اوضاع و احوال خاصی این قاعده با استثنائاتی مواجه می‌گردد که در ادامه به آن می‌پردازیم. نخست به دو تعریف مصطلح از قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی در رابطه با سهام‌داران و مدیران اشاره خواهیم کرد:

- تعریف اول در رابطه با خرق حجاب شخصیت حقوقی بر سهام‌داران

«خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت تجاری حاکی از ایجاد وضعیتی است که طلبکاران شرکت

۲. جواد پیری و رضا باستانی، گذر از قواعد حقوقی حاکم بر شرکت‌ها، (مقاله ارائه شده در کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین و مدیریت دانش در علوم انسانی، تهران، مؤسسه مدیریت دانش شباک، ۱۰ آذر ۱۳۹۵).

بتوانند در صورت کافی نبودن سرمایه شرکت، مسؤولیت محدود شرکا را نادیده گرفته، برای استیفای مطالبات خود به دارایی‌های شخصی آنها مراجعه کنند؛ به عبارت دیگر، شخصیت حقوقی شرکت که به مثابه حجاب و حائل مانع از رجوع به شرکا است، در شرایط خاص خرق می‌شود تا امکان مراجعه به اشخاص فرای شرکت فراهم شود»^۳

- تعریف دوم در رابطه با خرق حجاب شخصیت حقوقی بر مدیران

«اعمال قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی بر مدیران، به طلبکاران شرکت‌های تجاری اجازه می‌دهد بدون درخواست ورشکستگی یا انحلال شرکت، خسارت‌های مازاد بر سرمایه وارد بر خود را از مدیران مطالبه کنند. این نظریه، دو قاعده استقلال شخصیت حقوقی و مسؤولیت محدود را نقض می‌کند. به موجب این نظریه، در صورتی که سرمایه شرکت برای تأدیه دیون آن کافی نباشد و مشخص شود به هر دلیلی ماهیت واقعی شرکت با ساختار قانونی یا هدف قانونگذار از تجویز تأسیس شرکت مطابق نیست، دادگاه اجازه می‌یابد شخصیت حقوقی شرکت و مسؤولیت محدود سهام‌داران را نادیده بگیرد و برای پرداخت دیون شرکت به دارایی شخصی سهام‌داران مراجعه کند.»^۴

۲-۱- مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی در انگلستان^۵

همان‌طور که در مقدمه اشاره گردید، حقوق کامن‌لا از جمله حقوق انگلستان در راستای توسعه عدالت و انصاف، مبانی متعددی را در خصوص قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی وضع نموده است. در ابتدا قضات محاکم به شدت به قاعده تفکیک شخصیت حقوقی شرکت از شرکا و سهام‌داران پایبند بوده‌اند و حتی در مواردی که با بی‌عدالتی اساسی مواجه می‌گردیدند از اعمال این قاعده جلوگیری می‌نمودند. پس از سپری شدن این دوران، قضات برجسته‌ای از جمله لرد سامشن^۶ با دیدگاهی نوین‌تر نسبت به این موضوع واکنش نشان داده و استقلال شخصیت حقوقی شرکت از شرکا را مطلق ندانسته و در پی دستیابی به عدالت و انصاف پا را فراتر گذاشته و مبانی متعددی را در خصوص اعمال قاعده خرق حجاب به وجود آوردند که به شرح ذیل به آن می‌پردازیم:

۳. لیا جنیدی و ملیحه زارع، «اعمال قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی بر مدیران، تحلیل مسؤولیت مدیران شرکت‌های سرمایه در قبال دیون پرداخت نشده شرکت»، مجله حقوق تطبیقی ۱۶(۱۳۹۴): ۱۶.

۴. همان، ۱۷.

5. Justification For Piercing The Corporate veil

6. Lord Sumption

۲-۱-۱- مبنای تقلب و ریاکاری^۷

یکی از مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی این است که شخصیت حقوقی شرکت صرفاً یک پوسته و نمای بیرونی جهت پنهان‌کاری واقعیت‌های موجود می‌باشد. به عبارت دیگر از شخصیت حقوقی شرکت جهت جلوگیری از تعهدات قانونی و قراردادی سوء استفاده می‌گردد. در این حالت است که دادگاه‌ها می‌توانند شخصیت حقوقی مجزای شرکت را جهت بی‌اثر نمودن آثار تقلب و ریاکاری نادیده گرفته و به عبارت بهتر مبادرت به خرق حجاب پوسته شرکت نمایند. گاهی ملاحظه می‌گردد که اشخاص مبادرت به ارائه اسنادی به صورت ریاکارانه و متقلبانه می‌نمایند که هدف آنها از ارائه چنین اسنادی این است که نشان دهند به تعهدات قانونی و قراردادی خودشان در قبال اشخاص ثالث پایبند هستند، در صورتی که چنین نیست و این اسناد در تقابل آشکار با حقوق و تعهدات واقعی آنها می‌باشد. در این حالت دادگاه‌ها به این اسناد که به صورت مزورانه ارائه گردیده توجهی ننموده و در پی دست یافتن به حقیقت ماجرا می‌باشند.

در حقوق انگلیس واژه فراود، جزئی از نظریه وسیع‌تری است که میس ری پرزنتیشن^۸ خوانده می‌شود. منظور از این واژه که محققین حقوقی از آن به سوء عرضه تعبیر می‌کنند این است که یکی از طرفین قبل از انعقاد عقد، ضمن عرضه موضوع عقد خصوصیتی برای آن بنمایاند که با واقعیت تطبیق نکند و در عین حال که طرف دیگر را به انعقاد عقد می‌کشاند به صورت شرط صریح یا ضمنی عقد درنیاید. سوء عرضه ممکن است متقلبانه، ناشی از بی‌احتیاطی و یا معصومانه باشد. در حقوق انگلیس، در جایی که شخصیت حقوقی شرکت به عنوان یک وسیله و ابزار برای مخفی کردن انگیزه‌های متقلبانه برای فرار از ایفای تعهدات قانونی مورد استفاده قرار می‌گیرد، محاکم بر مبنای تلقی وسیله مزبور به عنوان یک وسیله متقلبانه، نفوذ در پوشش حقوقی شرکت را روا می‌دارند.

در حقوق انگلیس در باب حدود و ثغور «سوء استفاده متقلبانه»^۹ از پوشش شرکت اختلاف نظر وجود دارد. با این توضیح که بعضی محاکم نفوذ در پوشش حقوقی شرکت را صرفاً در صورت ارتکاب تقلب و یا تدلیس تجویز می‌کنند، در مقابل برخی دیگر با تفسیر موسع، آن را شامل رفتارهای خلاف انصاف و عدالت^{۱۰} نیز می‌دانند.

7. Fraud

8. Misrepresentation

9. Abuse Of Dishonestly

10. Justice And Equity

به عنوان مثال در دعوی کریزی علیه بریچ وود^{۱۱} موتورز با مسؤولیت محدود^{۱۲}، دادگاه استدلال خواهان مبنی بر ارتکاب تقلب از سوی خواننده را رد می‌کند، ولی خواسته نامبرده را از طریق تمسک به نظریه عدالت می‌پذیرد. به این معنا که اقدام خواننده را مغایر عدالت تشخیص داده و در نتیجه، شخصیت حقوقی شرکت تجاری را نادیده گرفته و رأی به مسؤولیت مدنی خواننده (شرکای شرکت) می‌دهد.

در پرونده پلی پک اینترنشنال^{۱۳}، قاضی پرونده به نام رابرت جی ویکر^{۱۴} استدلال می‌کند که رأی دادگاه استیناف^{۱۵} در پرونده کیپ آدامز^{۱۶} به طرفیت صنایع پی ال سی^{۱۷} متضمن یک قاعده حقوقی است و برای دادگاه‌های تالی لازم‌الاتباع است؛ بنابراین، قاضی دادگاه پرونده کریزی به طرفیت بریچ وود موتورز نمی‌تواند برخلاف رأی دادگاه استیناف و صرفاً بر این مبنا که عدالت چنین اقتضایی را دارد، شخصیت حقوقی شرکت تجاری را نادیده گرفته، رأی به محکومیت شرکای شرکت بدهد. به عنوان مستند قضایی دیگر می‌توان به رأی صادره در پرونده تراستور علیه اسمال بون^{۱۸} اشاره کرد. در این پرونده قاضی به صراحت اعلام می‌نماید که کنار گذاشتن پوشش حقوقی شرکت صرفاً بر اساس اقتضای عدالت، امکان‌پذیر نمی‌باشد.^{۱۹}

در حقوق انگلیس به عنوان عضو نظام حقوقی کامن‌لا، برای نفوذ در پوشش شخصیت حقوقی شرکت، شخص شریک می‌بایست در نتیجه سلطه و کنترل شدید بر شرکت، با سوء استفاده از پوشش حقوقی شرکت، از آن به عنوان وسیله‌ای برای فرار از ایفای تعهدات قانونی خود در مقابل طلبکاران استفاده نماید. در خصوص کیفیت سوء استفاده، همان‌طور که برخی از علمای حقوق تحلیل کرده‌اند، لازم نیست که شرکت از ابتدا به انگیزه گریز از تعهدات قانونی تشکیل شده باشد، بلکه حتی اگر شرکت به طور مشروع تشکیل شده ولی بعداً از پوشش حقوقی آن، برای طرفه از ایفای تعهدات قانونی استفاده شود، نیز سوء استفاده نامشروع و متقلبانه تحقق پیدا می‌کند.

11. Crazy v brich wood motors

12. Creasey V Breachwood Motors LTD

13. Polly Peck International PLC

14. Robert J Walker

15. Court of Appeals

16. Cape v adams

17. Adams V Cape Industries PLC

18. Trustor AB V Smallbone

19. Upadhyay Nupur, *Piercing the Corporate Veil: an Analysis of Lord Sumption Attempt Avail a Troubled Doctrine* (Auckland University Law Review, 2015).

در دو پرونده «گیل فورد موتور علیه آقای هورن^{۲۰} و جونز علیه آقای لیپ من^{۲۱}» در زمان تشکیل شرکت، تکلیف قانونی فعلیت یافته است و خواندگان برای فرار از تعهد قانونی موجود، اقدام به تأسیس شرکت می‌کنند؛ اما در پرونده «آدامز علیه شرکت کیپ» تکلیف قانونی به مانند دعاوی فوق فعلیت نیافته است بلکه امری احتمالی و حدثی است. همان‌گونه که قاضی دادگاه استدلال کرده، شرکت کیپ برای مصون داشتن خود از مسؤولیت مدنی احتمالی ناشی از فعالیت‌های تجاری، اقدام به تشکیل شرکت‌های فرعی کرده و با استفاده از استقلال شخصیت حقوقی شرکت در پی این بوده است که مسؤولیت‌های مدنی احتمالی را متوجه شرکت فرعی نماید. حال این پرسش مطرح می‌شود که آیا عدم فعلیت تکلیف قانونی در تمام موارد از موجبات عدم پذیرش دعاوی ایراد تقلب است؟ یا آنکه در مواردی، به رغم عدم فعلیت تکلیف قانونی، می‌توان بر اساس تکلیف فعلیت یافته مؤخر، رأی به پذیرش ایراد تقلب داد؟ به عنوان مثال در پرونده داربی و گاید^{۲۲}، نامبردگان برای فرار از بدهی‌های آینده (حاصل از فروش اوراق به مردم) اقدام به تشکیل شرکت به‌طور غیرمستقیم می‌کنند و از طریق این شرکت، اقدام به فروش اوراق به مردم می‌نمایند. در واقع در زمان تشکیل شرکت، دین محقق وجود ندارد، بلکه بعدها تحقق می‌یابد. دادگاه حکم به پرداخت مطالبات طلبکاران از سوی شرکت و داربی و گاید به صورت تضامنی می‌دهد.^{۲۳}

در مقام ارائه پاسخ به پرسش مذکور به نظر می‌رسد باید میان فرضی که برای اجتناب از تحمل مسؤولیت مدنی احتمالی ناشی از فعالیت‌های تجاری، اقدام به تأسیس شرکت می‌شود و فرضی که فرد برای فرار از یک تکلیف قانونی، تمهید مقدمه می‌کند، تفکیک نمود. در فرض نخست، اقدام شخص کاملاً قانونی و همسو و هماهنگ با سیاست‌های مبنایی شناخت قاعده استقلال شخصیت حقوقی شرکت و قاعده مسؤولیت محدود است، درحالی‌که در فرض دوم، قضیه کاملاً متفاوت است. در چنین مواردی مقدمات فرار از قانون، از قبل آماده می‌شود تا در زمان مناسب علیه قانون به کار رود. وضعیت پرونده داربی و گاید مصداق فرض دوم است. نامبرگان با سوء نیت، ابتدا مقدمات فرار از تعهدات آتی خود را فراهم آورده و به هنگام فعلیت یافتن تکلیف قانونی، از مقدمه از قبل فراهم شده، به نحو متقابلانه

20. Gilford Motor CO LTD V Horn

21. Jones V Lipman

22. Darby and guide case

۲۳. مرتضی شهبازی‌نیا و دیگران، «عبور از شخصیت حقوقی شرکت در فرض تقلب شریک در حقوق ایران و انگلیس»، مجله حقوقی دادگستری ۷۵ (۷۴) (۱۳۹۰)، ۷۰-۷۵.

استفاده می‌کنند. این امر را نباید با موضوع پرونده شرکت کپ که مصداق فرض نخست است خلط کرد. در این پرونده شرکت مادر (کپ) شرکت‌های فرعی را با هدف مصون داشتن خود از مسؤولیت‌های مدنی احتمالی ناشی از فعالیت شرکت‌های فرعی، راه‌اندازی کرده است، امری که منع قانونی ندارد. در جایی که شخصی به قصد گریز نامشروع از ایفای تعهدات قانونی در مورد ضمان قهری ناشی از سوانح فعالیت با تاکسی، مبادرت به تشکیل شرکت تاکسیرانی‌های کوچک با اختصاص اموال جزئی برای هر یک می‌کند، در این حالت، از آنجایی که از قبل هیچ‌گونه مذاکره‌ای بین طلبکار (زیان‌دیده از حادثه) و شرکت تاکسیرانی از حیث پذیرش خطر ضرر وجود ندارد، در صورت وقوع حادثه زیان‌بار (شدید) و عدم جبران آن به لحاظ جزئی بودن دارایی شرکت مقصر، تحمل زیان به‌طور ناروا بر ذمه طلبکار قرار می‌گیرد. مثال دیگر اینکه یک بانک به عنوان شرکت کنترل‌کننده مبادرت به تأسیس شرکت تابعه برای سرمایه‌گذاری در بخش املاک می‌نماید و به آن نامی مشابه با نام خود می‌دهد، طوری که تشخیص هویت شرکت کنترل‌کننده از شرکت تابعه بسیار مشکل می‌شود. شرکت تابعه نیز جهت فعالیت، اقدام به اجاره دفتری از شرکت کنترل‌کننده در ملک محل وقوع شرکت مادر می‌نماید به گونه‌ای که به نظر می‌رسد دفتر مورد اجاره در واقع دفتر بانک می‌باشد. طلبکار ناوارد و بی‌گناه هم بر مبنای باور معقول و متعارف تصور می‌کند که وی در حال مذاکره با بانک (شرکت کنترل‌کننده) می‌باشد، لذا بدین خاطر در موقع انعقاد معامله، اعتبارات زیادی برای طرف معامله باز می‌کند. در این حالت به نظر می‌رسد که راهکار مناسب برای دفع زیان وارده به طلبکار و جامعه آن است که نگذاریم بانک با استناد به قاعده استقلال شخصیت حقوقی شرکت تابعه، خود را از مسؤولیت برهاند.

یکی از پرونده‌هایی که در آن به مبنای تقلب و ریاکاری در خصوص اعمال قاعده خرق حجاب استناد گردیده پرونده شرکت گیلفورد موتور با مسؤولیت محدود علیه آقای هورن می‌باشد. شرح پرونده از این قرار است که آقای هورن که سابقاً مدیر اجرایی شرکت گیلفورد موتور با مسؤولیت محدود بوده است، پس از جدا شدن از این شرکت بر اساس قرارداد عدم رقابت با شرکت، دیگر نمی‌توانسته است به ارائه مشاوره با مشتریان شرکت بپردازد. لذا ایشان تصمیم گرفت که با ایجاد یک شرکت جدید که دارای شخصیت حقوقی مجزا بود، فعالیت‌های سابق خودش را ادامه دهد. به همین منظور شرکت گیلفورد موتور مبادرت به طرح شکایت از آقای هورن نمود. دادگاه در این خصوص به محکومیت آقای هورن و شرکت مجزایش اعلام رأی نمود. استدلال دادگاه بدین شرح است: شرکت صرفاً پوششی پنهانی و دروغین است. شرکت صرفاً وسیله‌ای برای ادامه نقض تعهد آقای هورن می‌باشد. آقای هورن از

شخصیت حقوقی مستقل شرکت برای دستیابی به مزایای نامشروع سوء استفاده نموده است. قاضی کمپل این تصمیم را بر اساس مبنای تقلب و ریاکاری آقای هورن استوار نموده است.^{۲۴}

پرونده دیگری که در خصوص مبنای تقلب و ریاکاری در اعمال قاعده خرق حجاب استناد گردیده است پرونده جونز علیه لیپمن می‌باشد. شرح پرونده بدین صورت است که آقای لیپمن بر اساس قرارداد بیع، تعهداتی را در انتقال مبیع به خواهان بر عهده گرفته و موظف بوده است که بر همین مبنای، به تعهد خود عمل نماید. ولی متأسفانه در جهت جلوگیری از اجرای تعهد خود به خواهان، مبادرت به تأسیس شرکت با شخصیت حقوقی جداگانه نموده و برای فرار از اجرای عین تعهد، مبیع را به شرکت تازه تأسیس شده منتقل نموده است. استدلال دادگاه بدین شرح است که آقای لیپمن با حيله و تقلب و استفاده ابزاری از ساختار شرکت مبادرت به فرار از مسؤلیت قراردادی خود نموده و لذا دادگاه جهت جلوگیری از سوء استفاده از ساختار شرکت که همان حيله و تقلب می‌باشد مبادرت به خرق حجاب شخصیت حقوقی می‌نماید. در واقع آقای لیپمن با ایجاد یک شرکت جدید و با حربه سوء استفاده از شخصیت حقوقی مستقل شرکت از شرکا در ابتدا مبیع مورد معامله را به شرکت تازه تأسیس خود منتقل نموده و سپس به دلیل قاعده جدایی شخصیت حقوقی شرکت از شرکا، از ایفای تعهد خود نسبت به آقای جونز شانه خالی می‌کند که این امر مصداق بارز حيله و تقلب از ساختار قانونی شرکت می‌باشد.^{۲۵}

در پرونده دیگری به نام بوگلس پرس^{۲۶}، سهام‌داران عمده شرکت بوگلس در تلاش بودند سهام سهام‌داران جزء را به اجبار خریداری کنند. بر طبق قانون اگر در شرکتی صاحبان اکثریت سهام شرکت تصمیم به فروش سهام خود بگیرند، سهام‌داران جزء نیز ملزم به فروش سهام خود هستند. سهام‌داران عمده شرکت ثانویه‌ای تشکیل دادند و سهام خود را به آن شرکت فروختند. از آنجاکه سهام آنها ۹۰ درصد سهام شرکت را تشکیل می‌داد، سهام‌داران جزء نیز ملزم به فروش شدند. سهام‌داران جزء به خواسته ابطال معامله مزبور اقامه دعوا کردند. دادگاه با خرق حجاب شخصیت حقوقی شرکت دوم، آن را صرفاً نقاب برای تحصیل اهداف سهام‌داران عمده دانست و مقرر نمود شرکت دوم نمی‌تواند سهام سهام‌داران جزء را تحصیل کند.

به‌طورکلی در حقوق کامن‌لا، فارغ از بحث‌های نظری، در عمل دادگاه‌ها هر جا که با تقلب و

24. Shanthini P., "A Study on Lifting of Corporate Veil with Reference to Case Laws", *International Journal of Pure and Applied Mathematics* 7(11)(2018), 260-265.

25. Priya Judith, "A Descriptive Study of the Doctrine of Lifting of Corporate Veil", *International Journal of Advance* 3(3)(2018), 65-67.

26. Bouglas Press

ریاکاری مواجهه گردیده‌اند بی‌درنگ مبادرت به اعمال خرق حجاب شخصیت حقوقی نموده و در این راه اتفاق نظر دارند.^{۲۷}

۲-۱-۲- مبنای پنهان‌کاری^{۲۸}

عامل پنهان‌کاری یک مکانیسم شناخته شده در حقوق کامن‌لا است. در این حالت شرکای شرکت با زدن ماسک به چهره، از شناسایی واقعیت خود اجتناب نموده و دادگاه در صدد آشکار کردن واقعیت اصلی معامله توسط شخصی است که خود را پشت این حجاب مخفی نموده است. لازم به ذکر است که اگر در زمانی که شخصیت حقوقی شرکت به نحو صحیحی تشکیل گردیده و هیچ‌گونه تقلب و پنهان‌کاری در مرحله ایجاد و اداره شرکت وجود نداشته باشد و طرف دیگر قرارداد نیز با توجه به اصل حسن نیت وارد معامله با شرکت شده باشد، نیاستی شخصیت حقوقی شرکت را به دلیل غیرقانونی بودن اعمال کنترل‌کننده شرکت زیر سؤال برد و شرکت را مسؤول اعمال مالک و کنترل‌کننده شرکت بدانیم و مسلم است که در این حالت سود ناشی از فعالیت‌های صحیح شرکت با توجه به شخصیت حقوقی مستقل و حسن نیت شرکت متعلق به خود شرکت می‌باشد و قاعده خرق حجاب در این حالت قابلیت اجرایی ندارد، مگر آنکه قائل بر این باشیم که شرکا و سهام‌داران کنترل‌کننده شرکت از وضعیت موجود سوء استفاده نموده‌اند که در این حالت بر مبنای تقلب و ریاکاری، شرکت مسؤول اعمال شرکا و سهام‌داران متقلب خود خواهد بود.

در خصوص عامل پنهان‌کاری دو پرونده ذیل قابل بررسی است:

۲-۱-۲-۱- پرونده جنکور ای سی پی با مسؤولیت محدود علیه دالبی^{۲۹}

در پرونده جنکور، آقای دالبی مدیر شرکتی بود که مدیریت آن را بر عهده داشت. آقای دالبی با استفاده از ساختار به ظاهر قانونی شرکت سودهای فراوانی را به دست آورده بود و در عین حال با توجه به جدایی شخصیت حقوقی مجزای شرکت، خود را نسبت به شرکت و طلبکاران آن مسؤول نمی‌دانست. دادگاه در این حالت مبادرت به خرق حجاب شخصیت حقوقی نمود. استدلال دادگاه بدین شرح است: آقای دالبی و شرکتش به صورت مجزا و مستقل بابت به دست آوردن سود مسؤول می‌باشند. آقای دالبی مسؤول

27. Chandra Biswas Liton, Approach Of the Court in Piercing Corporate Veil, LLB (Stamford University Bangladesh), LLM with Distinction (University of Leicester), Department of Law and Justice, Southeast University, 7(13)(2010).

28. Cloak

29. Gencor ACP V Dalby

است، زیرا که شرکت در اختیار او بوده و سودها را به حساب خودش دریافت داشته است. در حقیقت مسوول و اداره‌کننده اصلی شرکت آقای دالبی بوده است که خود را پشت نقاب شرکت پنهان کرده است. همچنین شرکت بابت به دست آوردن مزایا و سودها مسوول است، چراکه صرفاً یک ماسک و پوششی برای سودآوری آقای دالبی بوده است. دادگاه به دقت به رابطه مابین آقای دالبی و شرکتش نظر افکنده است و در پایان به این نتیجه رسیده است که جدایی شخصیت حقوقی و پنهان کردن اداره‌کننده آن پشت این حجاب باعث فریب دادگاه نخواهد شد.^{۳۰}

۲-۱-۲-۲- پرونده تراستور ای بی علیه اسمال بون^{۳۱}

در پرونده تراستور، بخشی از دارایی‌های شرکت مفقود و در حساب‌های شرکت با مسوولیت محدود اینترکام ظاهر گردید. شرکت با مسوولیت محدود اینترکام مدیون و در عین حال اعمال آن به ظاهر صحیح بود. مدیران اداره‌کننده قبلی شرکت از زمانی که اموال مفقود شده بود مزایای زیادی را به دست آورده بودند. دادگاه در این زمینه دریافت که شرکت اینترکام با مسوولیت محدود تنها یک ظاهرسازی است. به همین جهت مبادرت به اعمال خرق حجاب نمود تا امکان رجوع شرکت تراستور به مدیران اجرایی خودش را بابت اموال مفقود شده فراهم سازد. شرکت اینترکام با مسوولیت محدود صرفاً وسیله‌ای برای دریافت پول برای مدیران تشکیل دهنده آن بوده است. به عبارت بهتر این شرکت با وجود شخصیت حقوقی مجزا، صرفاً وسیله‌ای جهت پنهان شدن مدیران آن بوده است و این ظاهرسازی و استفاده از ساختار نوعی سوء استفاده از قانون می‌باشد.^{۳۲}

در هر دو پرونده بالا، کنترل‌کنندگان و اداره‌کنندگان اصلی شرکت با استفاده ابزاری از پوشش شرکت و پنهان‌کاری مزایایی را به دست آورده بودند که در حالت عادی بدون دخالت شخصیت حقوقی مجزا و مستقل شرکت، امکان دستیابی به آن وجود نمی‌داشت.

۲-۱-۳- مبنای استفاده ابزاری از ساختار شرکت^{۳۳}

سومین عامل که در خصوص مبنای خرق حجاب شخصیت حقوقی بدان استناد شده است استفاده

30. Kabour Reem, "Revisiting the Inhibited Doctrine of Piercing the Corporate Veil in English Company Law", *The King Student Law Review* 9(2)(2019), 90-93.

31. Trustor ab v small bon

32. Ibid, 2019

33. Device Use Of Company Structure

ابزاری از ساختار شرکت می‌باشد. همان‌طور که در مباحث پیشین اشاره گردید، اگر شرکتی به نحو صحیح تشکیل گردیده و هیچ‌گونه حيله و تقلب و پنهان‌کاری در مرحله ایجاد و اداره شرکت وجود نداشته باشد و طرف دیگر قرارداد نیز با توجه به اصل حسن نیت وارد معامله با شرکت شده باشد خرق حجابی از دیدگاه حقوق کامن لا صورت نخواهد پذیرفت. پرونده‌هایی که در این خصوص می‌توان بیان کرد عبارتند از: ۱- پرونده سالامون ۲- پرونده هاید علیه آر ۳- پرونده هیأت واگذاری رسمی علیه شرکت با مسؤولیت محدود کفپوش خیابان ۱۵- ۴- پرونده شرکت با مسؤولیت محدود اسمیت، استون و نایت بر علیه شهرداری بیرمنگام ۵- پرونده شرکت ونبان علیه هولت.

۲-۱-۳-۱- پرونده سالامون^{۳۴}

پرونده‌ای است که توسط کمیته قضایی مجلس اعیان کشور انگلستان در سال ۱۸۹۷ تصمیم‌گیری شده است. در این پرونده آقای سالامون (تاجر کفش در شرف ورشکستگی) که تا سال ۱۸۹۲ به صورت شخص حقیقی فعالیت می‌کرده، در این سال فعالیت تجاری خود را از شکل شخص حقیقی به شخص حقوقی (شرکت با مسؤولیت محدود) تغییر شکل می‌دهد. سپس شرکت مزبور دچار مشکلات مالی شده و به سمت تصفیه ناشی از ورشکستگی پیش می‌رود. دادگاه استیناف انگلستان، اقدام آقای سالامون در تشکیل شرکت را با اهداف واقعی قانون شرکت‌ها مغایر دانسته و شرکت را صرفاً وسیله و ابزاری جهت پیشبرد فعالیت‌های آقای سالامون تلقی و به محکومیت وی بابت دیون شرکت حکم می‌دهد. کمیته قضایی مجلس اعیان انگلستان ضمن نقض رأی دادگاه استیناف، استدلال می‌کند که شرکت به نحو صحیحی تشکیل شده و از زمان تشکیل شرکت، فعالیت تجاری متعلق به شرکت بوده است و نه شخص سالامون. در حقیقت از آنجایی که تشکیل شرکت به نحو صحیح بوده و استفاده ابزاری از آن نگردیده است، دادگاه جدایی شخصیت حقوقی شرکت و آقای سالامون رو محترم شمرده است.^{۳۵}

۲-۱-۳-۲- پرونده هاید علیه آر^{۳۶}

شرح پرونده به این صورت بود که اداره‌کننده شرکت که مالک آن نیز بود به جرم استفاده از اسلحه‌های گرم محکومیت یافته بود. دادگاه در این خصوص اعلام داشت که شرکت، اعمال خود را به درستی انجام

34. Salmon V Salomon

۳۵. اسماعیل فرجی، «نفوذ در پوشش شخصیت حقوقی شرکت تجاری» (رساله دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۲)، ۵۶-۶۷.

36. Hyde V R

داده و هیچ مبنایی برای خرق حجاب شخصیت حقوقی وجود ندارد. شرکت محکومیت نیافته و به همین سبب دارایی شرکت نمی‌تواند بابت قسمتی از محکومیتی که بر علیه اداره‌کننده شرکت تحمیل شده است مورد تعرض قرار گیرد. در این پرونده به صراحت تفکیک شخصیت حقوقی شرکت از اداره‌کنندگان آن رعایت گردیده است. چراکه شرکت به نحو صحیحی تشکیل گردیده و هم در مرحله ایجاد و هم در مرحله اداره شرکت هیچ‌گونه استفاده ابزاری از آن صورت نپذیرفته است.^{۳۷}

۲-۱-۳- پرونده هیأت واگذاری رسمی علیه شرکت با مسؤولیت محدود کف‌پوش خیابان ۱۵^{۳۸}

در این پرونده آقای راسل مبادرت به تشکیل شرکت با مسؤولیت محدود هلدینگ جوجاک نمود. زمانی که آقای راسل سهام شرکت را به فرزندانش بدون اینکه آنها تصمیم‌گیرنده در زمینه اداره شرکت باشند منتقل کرده بود. آقای راسل به آسانی امضاهای مدیران شرکت که همان فرزندان خودش بود را جعل و یا اسناد را بدون داشتن سمت واقعی در شرکت امضا می‌نمود. پس از سپری شدن مدتی، آقای راسل اعلام ورشکستگی نمود. هیأت واگذاری استدلال می‌کردند که شرکت به صورت غیرمنصفانه دارای اموال زیادی می‌باشد. آقای راسل کلیه درآمد و دارایی‌هایش را به شرکت منتقل نموده بود. هیأت واگذاری اعلام می‌نمود که شرکت جوجاک به عنوان یک مؤسسه سودمند، دارایی‌های آقای راسل را به‌طور اطمینان‌بخشی نگهداری نموده و در حقیقت آقای راسل از شرکت جوجاک استفاده ابزاری نموده است. دادگاه عالی دریافت که شرکت جوجاک برای این هدف که مکانی برای دارایی‌های آقای راسل باشد تشکیل گردیده و صرفاً در این حیطه دارای شخصیت حقوقی مستقل بوده است و خارج از این موضوع دارای اعتبار بالقوه‌ای نمی‌باشد. در نتیجه شرکت جوجاک یک پوسته و نمای بیرونی صرف بوده و اعمال و مقاصد جوجاک در واقع اعمال و مقاصد آقای راسل می‌باشد. به همین جهت چون از شرکت جوجاک استفاده ابزاری جهت پنهان شدن و فرار از مسؤولیت آقای راسل شده است دادگاه مبادرت به خرق حجاب شخصیت حقوقی نمود.^{۳۹}

۲-۱-۳-۴- در پرونده معروف شرکت با مسؤولیت محدود اسمیت، استون و نایت بر علیه شهرداری بیرمنگام^{۴۰} نظریه نمایندگی به عنوان مبنای خرق مورد حکم قرار گرفته است. خواهان به

37. Schoeman Nicolene, Piercing the Corporate Veil Under the New Companies Act, 3(3)(2012).

38. Official Assignee v 15 Insoll Avenue Ltd

39. Shittu A, "Piercing the Veil of Business Incorporation: an Overview of What Warrants it", *American Research Institute for Policy Development* 4(12)(2014), 15-40.

40. Smith-Stone and Knight Ltd V Lord Mayer Aldermen and Citizens of CITY of Birmingham

منظور دفن ضایعات کارخانه کاغذسازی خود شرکت تابعی به نام شرکت ضایعات بیرمنگام تأسیس کرده و اراضی خود در بیرمنگام را به آن اجاره داده بود. شرکت تابع در آنجا مستقر بود و شرکت اسمیت، استون و نایت فعالیت تجاری خود را در املاک دیگری انجام می‌داد. شهرداری بیرمنگام در نظر داشت کارخانه و خانه‌های اطراف آن را تملک کند و اخطاریه مربوط را به شرکت ضایعات بیرمنگام که در محل مستقر بود ابلاغ نمود. دادگاه با بررسی اسناد مربوط به تشکیل، ثبت و اداره شرکت ضایعات بیرمنگام این نتیجه رسید: این شرکت اگرچه به عنوان شرکت مستقلی به ثبت رسیده است، سرمایه آن توسط سهام‌داران و مدیران شرکت مادر تأمین شده است، حساب مستقلی نگهداری نمی‌کند، هیأت مدیره آن همان هیأت مدیره شرکت مادر و تصمیمات مربوط به فعالیت آن در شرکت مادر اتخاذ می‌شود و در قراردادهای منعقد به عنوان نماینده شرکت مادر وارد می‌شود. به علاوه، دلیل تشکیل و ثبت آن این بوده است که شرکت مادر قصد داشته فعالیت ضایعات را تحت نامی غیر از نام اصلی انجام دهد. دادگاه نتیجه گرفت: شرکت ضایعات بیرمنگام نماینده شرکت اسمیت، استون و نایت است و شرکت اخیرالذکر قادر خواهد بود به عنوان اصیل با شهرداری بیرمنگام وارد مذاکره و معامله شود.^{۴۱}

۱-۳-۵- در پرونده شرکت ونبان علیه هولت^{۴۲}، شرکت به خواسته بطلان ۵۰۰ سهم از هزار سهم شرکت اقامه دعوا نمود. جریان پرونده از این قرار بود: خانم ونبان، تنها سهام‌دار شرکت ونبان، طی قراردادی سهام مذکور را به آقای هولت منتقل و تسلیم نموده بود. آقای هولت نیز قسمت اعظم سهام مزبور را در ازای قیمت واقعی به غیر واگذار کرده بود. شرکت ونبان مدعی بود که قرارداد تنظیمی مورد تأیید شرکت نبوده و شرکت در تسلیم سهام رضایت نداشته است. دادگاه مقرر نمود، در جایی که تنها سهام‌دار از شرکت به عنوان ایزاری برای فعالیت‌های تجاری خود استفاده می‌کند، شرکت در قبال اقدامات سهام‌دار مزبور مسؤول خواهد بود. به علاوه سهام‌دار نیز در مقابل طرف‌های قرارداد شخصاً مسؤول است و در چنین حالتی فرض می‌شود که شرکت هرگز وجود نداشته است. در پرونده حاضر، خانم ونبان از شرکت به عنوان نماینده خود در اداره امور شخصی استفاده می‌نموده است؛ بنابراین مالکیت وی و مالکیت شرکت به گونه‌ای در هم آمیخته که می‌توان اعمال وی را اعمال شرکت محسوب نمود.^{۴۳}

41. Mandaraka Aleka, "New Trends In Piercing the Corporate Law, the Conservative Versus the Liberal Approaches", *Modern Maritime Law* 8(21)(2014), 330-355.

42. Venban v Holt

43. Ibid, 2014.

۲-۱-۴- مبنای وحدت گروه شرکت‌ها یا رابطه نمایندگی^{۴۴}

مبنای دیگری که در توجیه قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی می‌توان ذکر نمود وحدت گروه شرکت‌ها یا رابطه نمایندگی مابین شرکت مادر و تابعه می‌باشد. به موجب این مبنا، از آنجایی که شرکت‌های تابعه به صورت عمودی، دستورات شرکت مادر را بدون کم و کاست اجرا می‌نمایند و در حقیقت اراده واقعی در تصمیم‌گیری‌های خود ندارند لذا مسؤولیت را بر مبنای خرق حجاب به شرکت مادر توسعه می‌دهیم. البته لازم به ذکر است که وجود رابطه نمایندگی نباید صرفاً به این علت که شرکت مادر، کنترل شرکت تابعه را در اختیار دارد و اینکه شرکت مادر، تنها مالک واقعی شرکت تابعه می‌باشد ملاک عمل دادگاه‌ها در زمینه خرق حجاب قرار گیرد. به عبارت بهتر صرف وجود رابطه نمایندگی مابین شرکت مادر و شرکت‌های تابعه باعث خرق حجاب شخصیت حقوقی نخواهد شد. در این خصوص می‌توانیم به دو پرونده ذیل اشاره نماییم:

۲-۱-۴-۱- پرونده شرکت با مسؤولیت محدود پخش غذایی دی. اچ. ان. علیه تاور هملتس و پرونده ولفسان علیه مجمع محلی استرایکلاید^{۴۵}

در هر دو پرونده خواهان‌ها به دنبال جبران خساراتی بودند که از مزاحمت شغلی ناشی از اشتغال ایجاد شده بود. جبران خسارات ناشی از مصادره املاک توسط شهرداری تنها زمانی قابلیت جبران داشت که مالک عرصه و اعیان، متصرف زمین نیز می‌بود. در شرکت با مسؤولیت محدود پخش غذایی دی. اچ. ان.، مالکیت عرصه و اعیان به نام شرکت فرعی، ولی استفاده و تصرف در اختیار شرکت مادر بود. شرکت مادر استدلال می‌نمود که دادگاه تجدیدنظر بایستی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی را در رابطه شرکت مادر و تابعه اعمال نماید تا بر اساس آن جبران خسارات به خاطر شخصیت حقوقی مشترک مابین شرکت مادر و تابعه، به شرکت مادر تعلق بگیرد. در پرونده ولفسان، خواهان و شرکتش مالک عرصه و اعیان به صورت مشترک بودند. خواهان استدلال می‌کرد که او و شرکتش بایستی یک شخصیت حقوقی واحد محسوب شوند.

در خصوص پرونده شرکت با مسؤولیت محدود غذایی دی. اچ. ان.، دادگاه تجدیدنظر جبران خسارات را به گروه شرکت‌ها تجویز نمود. استدلال دادگاه به این شرح است: دو شرکت برای اهداف

44. Unity Of Group Of Companies

45. DHN Food Distributors Ltd V Tower Hamlets London Borough Council and Woolfson v Strathclyde Regional Council

مشترک بایستی یک شرکت محسوب گردد و قاعده خرق حجاب بر اساس کنترل کامل شرکت مادر بر شرکت‌های تابعه توجیه گردیده است. دو تن از اعضای دادگاه تجدیدنظر به نام‌های گاف و شو ال جی استدلال نمودند که شرکت‌ها می‌توانند به عنوان مجموعه واحد محسوب گردند، به لحاظ اینکه شرکت مادر قسمتی از کنترل آنها را (شرکت‌های تابعه) بر عهده دارد. شرکت‌های تابعه دارای ساختار مجزایی از شرکت مادر نیستند و همچنین دارای مدیران مشترکی از شرکت مادر می‌باشند. در خصوص پرونده ولفسان، دادگاه عالی مبادرت به صدور رأی برخلاف پرونده قبلی داد و قاعده خرق حجاب را به دلیل تفکیک شخصیت حقوقی شرکت مادر و شرکت تابعه رد و جبران خسارات برای مزاحمت شغلی را رد نمود.

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد نکته قابل تأمل در این دو پرونده استدلال قضات دادگاه عالی می‌باشد. در پرونده دی. اچ. ان، قضات به جهت اینکه، شرکت مادر، کنترل شرکت تابعه را در دست داشت، لذا هر دو شرکت را یک مجموعه واحد تلقی و حکم به خرق حجاب شخصیت حقوقی صادر نمود. مشابه همین مورد در خصوص پرونده ولفسان، نظر کاملاً متناقض از سوی قضات دادگاه عالی صادر گردیده است. در این پرونده قضات به اصل واقع شده در پرونده سالامون در خصوص استقلال شخصیت حقوقی مجزای شرکت پایبند بوده و از اعمال قاعده خرق حجاب عدول نمودند.^{۴۶}

۲-۱-۴-۲- پرونده ماکارا علیه شرکت با مسئولیت محدود بیمه شمالی^{۴۷}

جریان پرونده از این قرار بود که خواهان شغل مرتبط با چوب و الوار را تشکیل داده و مالکیت زمین و شرکت تیمر (چوب و الوار) را به یک شرکت تازه تأسیس شده منتقل کرده بود. رویه بیمه این انتقال را به رسمیت نمی‌شناخت و بر همان نام اولیه باقی مانده بود. یک آتش‌سوزی، چوب و الوارها را از بین برد و شرکت بیمه ادعای خواهان را رد نمود. استدلال شرکت بیمه به این صورت بود که رویه بیمه شخصی، مالکیت الوارها را که به شرکت منتقل شده بود پوشش نمی‌داد. مجلس اعیان به نفع شرکت بیمه رأی صادر نمود، بر این اساس که خواهان تنها سهام‌دار شرکت دارای منافع بیمه‌ای در شرکت چوب و الوار نیست؛ به عبارت دیگر مجلس اعیان به اصل تفکیک شخصیت حقوقی شرکت و شریک قائل و از اعمال قاعده خرق حجاب سر باز زد.

46. Upadhyay nupur, piercing the corporate veil: an analysis of lord sumption attempt avail a troubled doctrine, auck land university law,review, 2015, 220-230.

47. Macaura v Northern Assurance Co Ltd

مشابه همین پرونده در قضیه کس مو پلوس علیه شرکت بیمه تازه تأسیس کانادا^{۴۸} رخ داد. در این پرونده، خواهان، مدیر و تنها سهامدار شرکت کالاهای چرمی بود. در زمانی که دارایی‌های شرکت به وسیله آتش‌سوزی از بین رفت و شرکت بیمه، ادعای خواهان را رد نمود، هر دو دادگاه اولیه و تجدیدنظر اونتاریو، این حق را برای خواهان قائل شدند. استدلال دادگاه بدین شرح است: خواهان مستحق دریافت مزایای بیمه می‌باشد و این در احترام به دارایی‌های شغلی است که از قبل وجود داشته است؛ به عبارت دیگر استدلال دادگاه در شناسایی وحدت گروه شرکت‌ها و اعمال قاعده خرق حجاب در این زمینه است. در این دو پرونده تناقضات بسیاری در خصوص اعمال قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه گردید دادگاه عالی انگلستان در احترام به اصل استقلال شخصیت مستقل حقوقی، ادعای شرکت بیمه را در این زمینه تأیید و حکم به رد ادعای خواهان داد. در جهت عکس این قضیه دادگاه عالی کانادا در احترام به حقوق از قبل موجود و مکتسبه تنها سهامدار شرکت، مبادرت به اعمال خرق حجاب شخصیت حقوقی نمود و شرکت و تنها سهامدار آن را یکی تلقی و حکم بر علیه شرکت بیمه صادر نمود.^{۴۹}

۲-۱-۴-۳- پرونده پرست علیه شرکت با مسؤولیت محدود پترودل ریزورس^{۵۰}

در سال ۲۰۱۳، دادگاه عالی پادشاهی بریتانیا در پرونده پرست مبادرت به اعمال قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی نمود. جریان پرونده به این قرار بود که مابین مایکل و یاسمین پرست دعوی طلاق اتفاق افتاد. آقای پرست، مالک و اداره‌کننده چندین شرکت بود که مجموع آنها گروه پترودل را شامل می‌گردید. آقای پرست در جریان دعوی طلاق، اموالی را به خانم پرست واگذار کرده و خانم پرست در صدد انتقال این اموال از دارایی‌های شرکت‌های عضو گروه پترودل به خود بود. لازم به توضیح است که ساختار شرکت گروه پترودل به صورت غلط و متقلبانانه تشکیل نگردیده بود. در حقیقت ساختار شرکت برای رسیدن به اهدافی همچون مزایای مالیاتی به نحو صحیحی تشکیل گردیده بود. دادگاه عالی در این پرونده مبادرت به اعمال قاعده خرق حجاب بر اساس منافع و دارایی‌های مشترک آقای پرست و شرکت گروه پترودل را داد. در حقیقت می‌توانیم در این پرونده نیز استدلال دادگاه را بر اساس وحدت

48. Constitution Insurance Co of Canada v Kosmopoulos

49. Cabrelli David, "The Case Against Outsider Reverse Veil Piercing in Company Law", *University of Edinburgh, School of Law* 6(15)(2010), 30-43.

50. Prest v Petrodel Resources Ltd

ساختار گروه پترودل و آقای پرست ارزیابی نماییم.^{۵۱}

۲-۲- مبنای قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی در ایران

همان‌طور که در ابتدای پژوهش اشاره گردید رویه قضایی ایران با قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی بیگانه است. اکثریت حقوق دانان ایران دو اصل استقلال شخصیت حقوقی و مسؤولیت محدود را مطلق انگاشته و نفوذ در این پوشش را غیرقابل قبول می‌دانند. منتها با تتبع در قوانین و مقررات می‌توان به روزهایی در این خصوص دست یافت. مبنای قابل اتکا در این زمینه در حقوق ایران عبارتند از:

- ۱- مبنای تقلب؛ ۲- مبنای نمایندگی؛ ۳- مبنای استفاده ابراری.

۲-۲-۱- مبنای تقلب

تقلب نسبت به قانون عبارت است از عملی که به خودی خود قانونی است ولی به قصد طفره رفتن از قانون آمره یا بازدارنده انجام می‌شود. به بیان دیگر تقلب نسبت به قانون، به کارگیری وسایل صحیح و قانونی برای رسیدن به اهداف و نتایج غیرقانونی است.

برای تحقق تقلب نسبت به قانون، وجود سه عنصر الزام قانونی، قصد متقلبانه و وسیله مؤثر و قانونی ضروری است. نظریه جهت، نظریه سوء استفاده از حق و تئوری حسن نیت مبنای حقوقی قاعده تقلب نسبت به قانون را تشکیل می‌دهد. آنچه در خصوص تقلب مهم جلوه می‌نماید، قصد اضرار به دیگران است.

عامل تقلب به این معناست که دادگاه‌ها قادر هستند تا در هر زمانی که اداره‌کننده شرکت، از شرکت جهت جلوگیری از تعهدات قانونی سوء استفاده می‌نمایند از اعمال قاعده خرق حجاب استفاده نمایند. در این شرایط، دادگاه‌ها مسؤولیت را بر خود شرکت تحمیل نموده یا اینکه شرکت را نادیده گرفته و به سهام‌داران شرکت نظر افکنده و بر این اساس اجازه نخواهند داد تا از شخصیت حقوقی مستقل شرکت سوء استفاده گردد. در برخی موارد، شرکای شرکت تجاری واقعاً قصد تأسیس شرکت تجاری را ندارند، ولی برای اینکه به هدف‌های غیرقانونی و غیرشرعی خود نائل آیند به صورت صوری اقدام به تأسیس شرکت تجاری می‌کنند. اگر ثابت شود که در تأسیس شرکت، شریک و یا شرکای شرکت واقعاً اراده تشکیل شرکت را نداشته‌اند و صرفاً به منظور سرپوش نهادن به هدف‌های غیرقانونی خود، به آن اقدام کرده‌اند، چنین شرکتی باطل است. در برخی از پرونده‌های حقوقی شعب دادگاه‌های حقوقی تهران

51. Upadhyay nupur, op.cit.

می‌توان نشانه‌هایی از استفاده متقلبانه از شکل شرکت تجاری را مشاهده کرد. در یکی از این پرونده‌ها مطرح در شعبه ۳۱ دادگاه عمومی حقوقی تهران، دادگاه به صراحت به نظریه تقلب تمسک نکرده و محکومیت شخص ثالث را از طریق نظریه نمایندگی توجیه کرده است؛ اما چنانچه دادگاه رأی خود را به مبانی تقلب نیز آراسته می‌کرد، از استواری و اتقان بیشتری برخوردار می‌شد.

در دعوای مذکور شخص الف به عنوان خواهان، دعوایی به طرفیت شرکت تجاری ب به خواسته الزام شرکت به تنظیم سند رسمی یک دستگاه آپارتمان مسکونی پیش فروش شده توسط شرکت خوانده را مطرح می‌نماید. در اثناى دعوا، خواهان اطلاع می‌یابد که سند رسمی آپارتمان مذکور به نام اشخاص حقیقی خارج از شرکت خوانده اصلی است. براین اساس طی دادخواست دیگری با عنوان دعوای جلب ثالث اشخاص مزبور را نیز به دادرسی جلب می‌کند. خوانندگان دعوای اخیر در مقام دفاع از خود بدین نحو استدلال می‌کنند که شرکت شخصیت حقوقی مستقل دارد و تعهدات حاصل از قرارداد پیش فروش (تنظیمی توسط خوانده اصلی) صرفاً متوجه شخص شرکت به عنوان شخص حقوقی مستقل بوده و این قرارداد نمی‌تواند برای اشخاص ثالث، ایجاد تعهد نماید. بر این اساس، دعوا را متوجه خود ندانسته، رد آن را درخواست می‌کنند. دادگاه پس از استماع دفاعیات خوانندگان، بر مبنای قرارداد پیش فروش تنظیمی توسط شرکت سازنده (خوانده اصلی)، به محکومیت اشخاص خارج از شرکت (خوانندگان دعوای جلب ثالث) مبنی بر حضور در دفترخانه و تنظیم سند رسمی آپارتمان حکم نموده است. دادگاه در توجیه رأی خود چنین استدلال می‌کند:

با توجه به مفاد صورت‌جلسه مورخ ۵ اردیبهشت ۱۳۸۸ این دادگاه، رونوشت اوراق تأسیس شرکت خوانده و اینکه خوانندگان حقیقی (مجلوبین ثالث) نسبت خانوادگی درجه یک دارند و شرکت خوانده نیز به صورت خانوادگی است، محرز و مسلم است که شرکت (خوانده اصلی) با اجازه خوانده ردیف دوم (مجلوب ثالث) اقدام به فروش آپارتمان مورد نزاع نموده است. دادگاه دعوی خواهان را محمول بر صحت تلقی، مستنداً به مواد ۲۱۹ و ۲۲۰ قانون مدنی، خوانده ردیف دوم دعوی (مجلوب ثالث) را ملزم به تنظیم سند رسمی شش دانگ آپارتمان مورد نزاع در حق خواهان می‌نماید.^{۵۲}

باید میان فرضی که شخص برای اجتناب از تحمل مسؤلیت مدنی احتمالی ناشی از فعالیت‌های تجاری، شرکت تأسیس می‌کند و فرضی که فرد برای فرار از یک تکلیف قانونی، تمهید مقدمه می‌کند تفکیک نمود. در فرض نخست اقدام شخص قانونی و همسو و هماهنگ با سیاست‌های مبنایی شناخت

قاعده استقلال شخصیت حقوقی شرکت و قاعده مسؤلیت محدود است، درحالی‌که در فرض دوم قضیه متفاوت است. در چنین مواردی مقدمات فرار از قانون، از قبل آماده می‌شود تا در زمان مناسب علیه قانون به کار رود.^{۵۳}

۲-۲-۲- مبنای نمایندگی

یکی دیگر از مبانی خرق حجاب شخصیت حقوقی در حقوق ایران، مبنای نمایندگی می‌باشد. شرکت مادر در گروه شرکت‌های تجاری و شرکا در شرکت‌های ساده از رابطه خود بهره می‌برند تا اقداماتی که خود مدنظر دارند اما به دلایلی، اعم از موانع قانونی یا قراردادی، هزینه بر بودن و یا مسؤلیت آور بودن، قادر به انجام آن نیستند توسط شرکت تابع یا شرکت انجام دهند. در این حالت، قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی این امکان را فراهم می‌آورد تا به جای نماینده به اصیل و متعهد اصلی مراجعه و وی مسؤل شناخته شود. در این خصوص می‌توانیم به پرونده مطرح شده در شعبه ۳۵ دادگاه عمومی حقوقی تهران اشاره نماییم. در این پرونده خواهان (شرکت صنایع بسته‌بندی) از محل معاملات خود با شرکت (ت) مبالغی بستانکار گردیده، با طرح دعوی مطالبه وجه به طرفیت شرکت مذکور و یک شخص حقیقی (آقای ح - ت) خواستار محکومیت تضامنی آنها به پرداخت مطالبات مذکور می‌باشد. استدلال دادگاه به شرح ذیل است:

هرگاه شرکت، یک سلسله امور و اقدامات حقوقی را تحت کنترل شخص دیگر یا به وکالت دیگری انجام دهد، به گونه‌ای که در مرحله ایجاد رابطه حقوقی، اراده متعهد تحت سلطه و کنترل مؤثر آن شخص خارجی (ثالث) باشد، تعهد ایجاد شده را می‌توان منتسب به اصیل واقعی (شخص ثالث) دانست. به عبارتی، هرگاه اقدامات و اعمال حقوقی که شخص حقوقی (شرکت) زیر نظر دیگری انجام می‌دهد ناشی از رابطه کنترل‌کننده باشد، نتیجه گرفته می‌شود که در واقع طرف قرارداد یا اصیل واقعی کنترل‌کننده است و می‌بایست قاعده استقلال شخصیت حقوقی شرکت را نادیده گرفت و مسؤلیت را بر اصیل واقعی تحمیل کرد.

با دقت در این رأی می‌توانیم قاعده خرق حجاب را بر مبنای رابطه نمایندگی توجیه نماییم.^{۵۴}

۵۳. حسن فدایی و مجتبی حسینی، «مسؤلیت مدنی شرکت‌های مادر و تابعه در نظام حقوقی ایران» (مقال ارائه شده در اولین همایش ملی یافته‌های نوین در علوم انسانی و امنیت اجتماعی، کرج، دادگستری کل استان البرز، ۱۵ آبان ۱۳۹۵).
۵۴. مجید میرزایی امغانی، (۱۳۹۵)، «تحمیل مسؤلیت بر اصیل واقعی ورای حجاب شخصیت حقوقی شرکت تجاری در یک رأی قضایی»، فصلنامه رأی (۱۴)۳ (۱۳۹۵)، ۲۰-۲۵.

۲-۳- مبنای استفاده ابزاری

در صورتی که شرکت تحت کنترل و حاکمیت کامل سهام‌دار خود یا شرکت مادر است و تصمیمات اتخاذ شده از این طریق، موجبات زیان‌های غیرمنصفانه به خواهان را به وجود آورده است، مبرهن است که مسؤولیت محدود در شرکت تنها به عنوان ابزاری برای اهداف شخصی مورد استفاده قرار گرفته است و دیگر نمی‌توان از آن به عنوان اصلی در حمایت از حقوق سهام‌داران دفاع نمود.

۳- پیامدهای ناشی از قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی

از آنجایی که قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی باعث کنار رفتن حجاب شخصیت حقوقی و مسؤول دانستن سهام‌داران و مدیران آن می‌گردد لذا پیامدهای ناشی از این قاعده در حوزه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۳-۱- در حوزه خسارات زیست‌محیطی

برای مسؤول دانستن شرکت‌های واردکننده زیان می‌توان از قاعده کشف استفاده کرد. با توجه به اینکه در بیشتر قوانین برای خسارات زیست‌محیطی که با سلامت انسان در ارتباط است مسؤولیت محض در نظر گرفته شده سؤالی که پیش می‌آید این است که آیا این مسؤولیت قابل تسری به سهام‌داران شرکت یا شرکت مادر نیز هست. تمسک به قاعده کشف در خسارات زیست‌محیطی در مورد سهام‌داران رواج بیشتری دارد.

در پرونده ایالت آمریکا علیه آقای موتولو^{۵۵}: آقای موتولو مالک محل دفن زباله‌های خطرناک بود که برای فرار از مسؤولیت، شرکت موتولو را تأسیس کرده بود اما دادگاه به جهت اینکه آقای موتولو شخصاً در دفن غیرقانونی زباله مداخله فعالانه داشت، با استناد به خرق، او را شخصاً مسؤول دانست؛ بنابراین عامل دخالت مستقیم حتماً باید وجود داشته باشد.

اما در مورد گروه شرکت‌های تجاری، شرکت‌های عضو و شرکت مادر تنها در صورتی مسؤول شناخته می‌شوند که دارای حق کنترل باشند و بر شرکت تابع اندازه‌ای تسلط داشته باشند که از آن به عنوان ابزاری برای تحصیل سود استفاده کند.^{۵۶}

55. United States v Motolo

۵۶. سمیه رحمانیان و دیگران، «رژیم مسؤولیت زیست‌محیطی شرکت‌های چند ملیتی در پرتو رویه قضایی»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی ۸(۳۳)(۱۳۹۵)، ۱۵-۲۴.

۲-۳- در حوزه روابط کار

مواردی وجود دارد که در صورت نامساعد بودن شرایط کار، می‌توان سهام‌داران یا شرکت مادر را در مقابل خسارات وارده به کارگران مسؤول دانست و قاعده خرق را در مورد آنها اعمال کرد. مثلاً در پرونده معروف جانسون علیه کمپانی مهندسی آب، شرکت مادر به جهت اینکه مسؤولیت بازرسی محیط کار شرکت تابع را به عهده داشت در برابر کارگر زیان‌دیده مسؤول شناخته شد.

یا در پرونده کانلی علیه آر تی زد^{۵۷}: آقای کانلی در یکی از شرکت‌های تابعه آر تی زد در نامیبیا، کارگر معدن بود و در نتیجه کار مبتلا به سرطان شده بود و شرکا آر تی زد را طرف دعوا قرار داده بود با این ادعا که تدابیر امنیتی و بهداشتی معدن به عهده شرکت آر تی زد بوده و رعایت نشده، شرکت مزبور به مرور زمان استناد کرد. دادگاه شرکت آر تی زد را مسؤول شناخت ولی اعلام کرد که دعوا به دلیل شمول مرور زمان قابل رسیدگی نمی‌باشد.

۳-۳- در حوزه خسارات ناشی از عیب تولید

باید توجه داشت که اجرای قاعده خرق حجاب در مواردی صورت می‌گیرد که با وجود آنکه شخص را نمی‌توان به موجب قانون شخصاً مسؤول دانست، به سببی بتوان جبران خسارت وارده بر شخص ثالث توسط شرکت یا شرکت تابع را از دارایی شخصی وی تجویز نمود.

مثلاً در پرونده‌ای در مکزیک، خوانده در اثر انفجار گلوله اسلحه خود که از نظر تولید ایراد داشت آسیب دید. این گلوله در یک شرکت مکزیکی که ۴۰ درصد سرمایه آن متعلق به شرکت رمینگتون آمریکا بود تولید شده بود. دادگاه کالیفرنیا با اعمال قاعده خرق نسبت به شرکت رمینگتون به دعوای خواهان علیه شرکت رمینگتون، با این استدلال که بخشی از سهام شرکت تولیدکننده متعلق به این شرکت بوده، رسیدگی کرد.^{۵۸}

۴-۳- در حوزه مسؤولیت قراردادی و قهری

تمام طلبکاران قراردادی در دایره طلبکاران داوطلبانه قرار نمی‌گیرند. مواردی وجود دارد که اشخاص در موقعیتی نیستند که طرف قرارداد خود را داوطلبانه انتخاب کنند و اطلاعات لازم را در مورد آنها جمع‌آوری نمایند. در برخی قراردادها موضوع معامله ارزش چندانی ندارد و توجیه‌کننده هزینه‌های بررسی

57. Canelly v RTZ

۵۸. ابراهیم عابدی فیروزجانی، نظام حقوقی حاکم بر گروه شرکت‌ها (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۶)، ۲۰۰-۲۲۰.

اعتبار طرف قرارداد نمی‌باشد یا طرف قرارداد از قدرت چانه‌زنی مساوی با خواننده برخوردار نبوده است تا بتواند خواننده را به افشای اطلاعات مالی و یا تضمین مضاعف قرارداد فی‌مابین طرفین، اجبار نماید. در چنین مواردی، دادگاه‌ها چنین شخصی را طلبکار غیردوطلبانه تلقی می‌کنند و به وی اجازه می‌دهند بر سهام‌داران کنترل‌کننده شرکت، بر مبنای سوء استفاده از شرکت، مسؤلیت تحمیل کنند. کارگران، مصرف‌کنندگان، خریداران و فروشندگان جزء و پیمانکاران و پیمانکاران جزء را می‌توان در این زمره قرار داد.^{۵۹}

نتیجه‌گیری

۱- دو قاعده استقلال شخصیت حقوقی و مسؤلیت محدود جزء قواعد شناخته شده در حوزه حقوق شرکت‌های تجاری می‌باشند و آن‌چنان در قانونگذاری و رویه قضایی کشورها نفوذ پیدا نموده است که جزء لاینفک حقوق شرکت‌ها محسوب گردیده است. در حقوق ایران قاعده اولیه، استقلال مطلق شخصیت حقوقی شرکت از شرکا می‌باشد که این امر برخاسته از مواد ۵۸۳ و ۵۸۸ قانون تجارت می‌باشد. در سال‌های اخیر و در رویه دادگاه‌های داخلی و دیوان دآوری دعاوی ایران و آمریکا تا حدودی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی مورد قبول قرار گرفته است. در حقوق انگلستان که برخاسته از نظام کهن کامن‌لا می‌باشد تا سالیان متمادی این دیدگاه مورد تأیید رویه قضایی بوده است. منتها در سال‌های اخیر این رویه تا حدودی به سمت قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی تعدیل گردیده است.

۲- مبانی قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی در هردو نظام حقوقی ایران و انگلستان تقریباً مشابه می‌باشد. از جمله مبانی این قاعده عبارت است از: مبنای تقلب و رباکاری - استفاده ابزاری از ساختار شرکت - مبنای نمایندگی و مبنای وحدت گروه شرکت‌ها که غالباً در حیطه شرکت‌های چندملیتی و هلدینگ‌ها قرار می‌گیرد.

۳- پیامدهای قاعده خرق حجاب در حوزه‌های متفاوت نمود پیدا کرده است. از جمله این حوزه‌ها می‌توانیم به روابط کار - خسارات ناشی از عیب تولید - خسارات زیست محیطی - تابعیت و تحریم اشاره نماییم.

۴- به‌طورکلی قاعده اولیه در بیشتر سیستم‌های قانونگذاری احترام به تفکیک شخصیت حقوقی

۵۹. محمد حیدری، ۱۳۹۴، «حمایت‌های قانونی از بستانکاران شرکت‌های با نظام مسؤلیت محدود» (رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۴)، ۱۰۰-۱۵۹.

شرکت از شرکا و سهام‌داران آن می‌باشد که مزایای فراوان اجتماعی و اقتصادی دارد. منتها به عنوان یک قاعده حقوقی هر جایی که از این قاعده سوء استفاده گردد و یا برخلاف عدالت و انصاف جلوه‌گر شود بدون هیچ‌گونه پروایی بایستی از این قاعده عدول و قاعده خرق حجاب را اعمال نمود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- پیری، جواد و رضا باستانی، «گذر از قواعد حقوقی حاکم بر شرکت‌ها»، مقاله ارائه شده در کنفرانس بین المللی پژوهش‌های نوین و مدیریت دانش در علوم انسانی، تهران، مؤسسه مدیریت دانش شباک، ۱۰ آذر ۱۳۹۵.
- جنیدی لعیا و ملیحه زارع. «اعمال قاعده خرق حجاب شخصیت حقوقی بر مدیران، تحلیل مسؤلیت مدیران شرکت‌های سرمایه در قبال دیون پرداخت نشده شرکت». مجله حقوق تطبیقی ۶(۱۳۹۴): ۶۷-۹۰.
- حیدری محمد. «حمایت‌های قانونی از بستانکاران شرکت‌های با نظام مسؤلیت محدود». رساله دکتری، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۴.
- رحمانیان سمیه، محمد حسین رضانی قوام آبادی، محسن محبی و سید محمد هاشمی. «رژیم مسؤلیت زیست محیطی شرکت‌های چندملیتی در پرتو رویه قضایی». فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین المللی ۸(۳۳) (۱۳۹۵): ۵۰-۷۵.
- زمانی قاسم و منا السادات میرزاده. «مسؤلیت بین المللی دولتها در قبال اعمال شرکت‌های خصوصی از منظر رویه قضایی و داوری بین المللی». فصلنامه پژوهش حقوق عمومی ۱۵(۴۰) (۱۳۹۲): ۱-۲۴.
- شهبازی نیا مرتضی، محمد عیسائی تفرشی، کوروش کاویانی و اسماعیل فرجی. (۱۳۹۰)، «عبور از شخصیت حقوقی شرکت در فرض تقلب شریک در حقوق ایران و انگلیس». مجله حقوقی دادگستری، ۷۵(۷۴): ۶۵-۹۰.
- عابدی فیروزجائی، ابراهیم. نظام حقوقی حاکم بر گروه شرکت‌ها. تهران: تهران، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، ۱۳۹۶.
- فدایی، حسن و مجتبی حسینی. «مسؤلیت مدنی شرکت‌های مادر و تابعه در نظام حقوقی ایران». (مقاله ارائه شده در اولین همایش ملی یافته‌های نوین در علوم انسانی و امنیت اجتماعی، کرج، دادگستری کل استان البرز، ۱۵ آبان ۱۳۹۵).
- فرجی، اسماعیل. «نفوذ در پوشش شخصیت حقوقی شرکت تجاری» رساله دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۹۲.
- محبی محسن. دیوان دوری دعاوی ایران - ایالات متحده آمریکا، ماهیت، ساختار، عملکرد. تهران، نشر فردافر، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- میرزایی امغانی، مجید. «تحمیل مسؤلیت بر اصیل واقعی ورای حجاب شخصیت حقوقی شرکت تجاری در یک رای قضایی». فصلنامه رأی ۳(۱۴) (۱۳۹۵): ۳۷-۵۰.

ب) منابع خارجی

- Cabrelli David. "The Case Against Outsider Reverse Veil Piercing in Company Law". *University of Edinburgh, School of Law* 6(15)(2010): 320-325.
- Chandra Biswas Liton. Approach Of the Court in Piercing Corporate Veil, LLB (Stamford University Bangladesh), LLM with Distinction (University of Leicester), Department of Law and Justice, Southeast University, 7(13)(2011): 170-195.
- Kabour Reem. "Revisiting the Inhibited Doctrine of Piercing the Corporate Veil in English Company Law". *The King Student Law Review* 9(2)(2019): 311-324.
- Mandaraka Aleka. "New Trends In Piercing the Corporate Law, the Conservative Versus

the Liberal Approaches”. *Modern Maritime Law* 8(21)(2014): 20-35.

- Priya Judith. “A Descriptive Study of the Doctrine of Lifting of Corporate Veil”. *International Journal of Advance* 3(3)(2018): 122-145.

- Shanthini P, Arya R. “A Study on Lifting of Corporate Veil with Refrence to Case Laws”. *International Journal of Pure and Applied Mathematics* 7(11)(2018): 77-93

- Shittu A. “Piercing the Veil of Business Incorporation: an Overview of What Warrants it”. *American Research Institute for Policy Development* 4(12)(2014): 230-244.

- Schoeman Nicolene. Piercing the Corporate Veil Under the New Companies Act. 3(3) (2012): 122-141.

- Upadhyay Nupur. Piercing the Corporate Veil: an Analysis of Lord Sumption Attempt Avail a Troubled Doctrine. *Auckland University Law Review*, 2015, 220-235.

